

El fet és que el Teatre Català necessita ara més que mai, com deia recentment Patrícia Gabancho a *Diari de Barcelona*, un bon colp de timó per mirar d'arreglar tot un estat de coses. És el moment de dur a terme un replantejament global. Pensem que mai no es fa res de nou, almenys res d'important, si no es té en consideració aquell consell o aguda reflexió de Xènius, que més o menys deia «Tot el que no és tradició, és plagiu». La peripecia de la Xirgu, de l'etapa catalana fonamentalment, ens podria recordar què és el que hem de fer avui, què és el que ha de fer un veritable Teatre Nacional: donar a conèixer, fonamentalment, els nostres autors, però en algunes de les seves més difícils obres: Guimerà, Gual, Rusinol, Vallmitjana i també les estrenes d'obres estrangeres d'importància del moment, tot mirant de potenciar una escola catalana d'interpretació. Pensem que estrenar *Salomé* de Wilde no és només important perquè la nostra actriu s'hi despullés, sinó perquè en aquell moment Wilde era un escriptor fonamental i donar a conèixer la seva obra més difícil era arriscar-se molt.

Caldria veure en quina data foren estrenades aquestes peces i que aviat ella les va interpretar o muntar i compararlo amb el que ara passa. A més, caldria recordar que Margarida fou la primera actriu i empresària que va actuar com una intel·lectual independent, que va mirar de servir al Teatre, no de servir-se'n, i que fent això va escriure la veritable Història, no una història colonitzada com es veu que ara s'ha de fer, sinó una Història real i independent.

Potser seria adequat que, prescindint de tota mena de protagonismes, els actes de novembre de Molins de Rei servissin per a unir la professió teatral catalana i per a reflexionar sobre el paper jugat en totes i cada una de les etapes en què Margarida va servir al Teatre. El seu mestratge és tan important que, si el sabem fer nostre, i si l'exposició que es prepara és, com esperem, il·lustrativa de les seves múltiples activitats a l'entorn del teatre, en podríem aprendre tots molt.

Amb aquesta il·lusió acudirem als actes que la ciutat de Margarida li prepara per al mes de novembre. Tant de bo que aquest Centenari tingués un efecte enriquidor semblant al que l'homenatge a Góngora a Sevilla va tenir per als companys de generació de Margarida. □

«VAM SABER PER LA TV QUE LI HAVIEN FET L'HOMENATGE»

Margarida Xirgu parla de Margarida Xirgu

De la gran actriu catalana, de l'arribada de les seves despulles a Catalunya i dels homenatges que se li han tributat, parla Margarida Xirgu, la seva fillola i neboda, filla de Miquel Xirgu, escenògraf i professor de l'Institut del Teatre de Barcelona.

P. S.

Quan vam veure Margarida Xirgu amb el martell a la mà, provant d'arreglar una persiana espatllada, no vam dubtar gens que havia heretat el temperament enèrgic i decidit de la seva tieta i, potser, la passió pel teatre de l'avi, el pare i la tieta. La conversa amb Margarida Xirgu ens va servir per reafirmar-nos en la primera impressió, tot i que ella de seguida ens va desmentir la segona, la seva passió pel teatre:

—No, no, gens, no m'hi he dedicat mai, al teatre. Diria que no hi serveixo. La meva tia em portava moltes vegades amb ella, per Nadal i Reis l'acompanyava a Madrid, o allà on estrenés, i una vegada em va fer sortir a l'escenari, sense parlar, havia de fer de xineta en una obra de la tia. M'ho vaig passar molt malament, tant que ni vaig poder sortir a saludar després. Mai més, vaig dir.

—¿Què en recorda, però, d'aquella màgia especial que Margarida Xirgu sabia crear?

—Sí, que la sabia crear, que és ben veritat. A mi m'agradava molt anar-la a veure actuar, ara ja no n'hi ha cap tan bona com ella.

—Margarida Xirgu era un personatge inquiet i decidit a l'escenari, ¿també a casa seva?

—No, això era quan actuava, però a casa era una persona normal, molt amable amb tothom, que anava a la platja amb nosaltres, que sortia a passejar...

—Perquè, diuen que en un assaig va arribar a tirar una sabata a un actor que es distreia, ¿això no passava mai a casa?

—Home, el dia abans de l'estrena, per exemple, sí. Aquest dia, a casa tot volava, ella era com una altra persona. Tenia una cambra andalusa, molt trempada, que es deia Natàlia i que era l'única que sabia com calmar-la. Recordo que un dia li va dir: «No tiri res més, ¿que no veu que se li acabaran les coses?». Però si no, era una persona totalment normal.

—Normal, però, també provocadora, i no només per les idees, tam-

bé va ser la primera actriu catalana que va sortir despullada a l'escenari. ¿Què en deia la família?

—No, ells ho veien bé. L'avi, el seu pare, li va encendre el cuquet del teatre perquè hi era molt aficionat, però va morir jove i després era l'àvia qui l'acompanyava sempre.

—*El 1913 passa cap al teatre en castellà, no...* (No ens deixa acabar, contesta ben decidida).

—¿Que és que no podia moure's d'aquí? ¿Que no és això el que han fet totes? Mira la Núria Espert o el Joan Manuel Serrat, ¿em fa ràbia que li retreguin això!

—*Però després del 13, quan venia de gira pels Països Catalans continuava actuant en castellà, ¿per què?*

—No sempre. Passa que els teatres la contractaven per fer teatre en castellà i es feia tota la gira en castellà, però si li ho demanaven, ¿i tant que feia teatre en català! Aquí a Badalona va fer *Terra Baixa* en català, generalment, a partir de llavors eren coses benèfiques les que feia en català.

—*Vostè la considera, però, una actriu catalana.*

—Sí, catalana. Va néixer aquí, va començar aquí, s'hi va estar molt de temps i ella se'n sentia, és clar, de catalana. Encara més, l'oncle, el seu segon marit, que de sempre havia actuat amb ella i després li portava els contractes i tot això, no era català, era d'un poblet d'Aragó, però no volia que ningú ho sabés perquè li agradava més ser català, sí, sí.

¿Oh!, i a l'exili, a l'Albert Closas li deien *el noi*, i quan anava a dinar a casa de la tia li feia mongetes amb botifarra.

—*Quan la guerra civil, Margarida Xirgu estava de gira a Amèrica i ja va quedar-s'hi sempre més. ¿Continuava comunicant-se amb vostè?*

—Sí, ¿es feien diners a Amèrica!, per això hi va anar. Ara, ella sempre ens escrivia cartes, ens enviava fotos i també revistes que parlaven d'ella. Al començament no tant perquè els d'aquí, els del règim, li tenien molta mania i no sabíem què passaria, ¿no hi podíem posar ni el nom!

—*¿Com se les van enginyar, doncs?*

—Jo havia d'escriure amb el nom de l'oncle i després, a dins, hi posava un altre sobre amb el nom de la tia i ella, com que jo també em dic Margarida Xirgu, hi posava el nom del meu marit, així la censura no s'hi posava tant.

—*Volia tornar a Catalunya, en canvi mai va arribar a fer-ho...*

—Perquè li van fer boicot, l'oncle, Miquel Ortín, va venir des d'Amèrica aquí per saber una mica quin ambient hi havia, i va llegir l'article aquell de *La Vanguardia*, de César González-Ruano (26 d'agost del 1949) que deia tant de mal d'ella. La tia era d'esquerreres i, d'aquesta manera, no s'hauria sentit bé aquí.

—*Tot i així, sembla que guardava fins i tot la clau de casa...*

—Sí, és que la minyona de casa nostra era molt sorda i una vegada la meva mare va escriure una carta a la tia dient-li que quan tornés a casa —ja era a l'exili— truqués ben fort, que, si no,

no la sentiríem. I la tia va escriure una carta dient-nos que si no havíem canviat el pany, ella a Amèrica encara guardava la clau de casa, que vindria, obriria sense fer soroll i ens donaria una sorpresa.

—*¿Era un personatge gaire popular a l'època?*

—Tothom la coneixia, això sí, i quan anàvem a missa o a la platja tothom se la mirava i sabia que era ella, però no hi havia pilots de gent, ni empenyes ni autògrafs, això de les fans en aquella època no existia.

—*¿Després de la guerra continua la popularitat?*

«El dia abans que Margarida estrenés, a casa, tot volava».

GENERALITAT

CATALUNYA

Mil·lenari del naixement

DE CATALUNYA

1000 ANYS

it polític de Catalunya.

Quan el 988, Borrell II es negà a viatjar a Aquitània per retre fidelitat al rei franc que llavors dominava els comtats catalans, poc es pensava que aquell seria l'inici de la independència política de Catalunya.

Però el cert és que, des d'aquell moment, els catalans hem conservat tothora la nostra identitat.

Catalunya va crear el primer Parlament d'Europa el 1283, precedent d'una ininterrompuda voluntat de llibertat i convivència democràtica.

Catalunya ha construït al llarg dels segles la seva pròpia cultura, a la qual continua fidel, i ha fet de l'esforç en el treball la clau del progrés econòmic.

Ara, el 1988, Catalunya es disposa a emprendre nous camins cap al futur. Un futur que serà possible gràcies a tots nosaltres, homes i dones que vivim i treballem a aquesta terra.

Ara i d'aquí 1000 anys.

«Margarida fou la gran heroïna de Lorca»

La Xirgu és l'actriu que renova el teatre català de començaments de segle. Introdueix noves tècniques escèniques, però també es compromet políticament. Antonina Rodrigo, la seva biògrafa, ens parla de la Xirgu i de l'homenatge «precipitat» que se li ha retut.

—Sí, tot i que des d'alguns sectors se la volia fer oblidar. Recordo que a *Destino* van dir que la Núria Espert era la primera actriu d'aquí que feia el *Hamlet* i jo vaig escriure una carta al director dient que no era veritat, que la tia l'havia fet abans. Després vaig escriure-li per dir-li-ho i ella em va contestar: «no trenquis cap llança per mi».

—*L'homenatge a la seva tieta, encara que tard ha arribat.*

—Sí, però ho vam saber per la televisió, que li feien l'homenatge. Vam dir «¡ah, mira!». ¡És que ni dir-ho!, jo no dic que la Generalitat hagués de convidar-me, la important era la tia i no jo, però ens ho havien de fer saber. Suposo que se'n van descuidar, em sembla que tot va ser molt improvisat.

—*Les seves despulles van arribar de Montevideo a Barcelona, ¿per a això sí que li devien demanar el permís?*

—No, tampoc en sabia res i, oficialment, tampoc vaig donar cap permís. El febrer, l'Antonina Rodrigo em va dir que s'havien de portar aquí les despulles de la tia, que ella havia de ser aquí. Doncs jo li vaig dir que nosaltres no hi havíem cregut mai en això, que no calia que portessin les despulles aquí, però que tampoc m'hi oposaria. Perquè, vés a saber què han portat de Montevideo, tot és política això.

—*¿Però va firmar algun paper?*

—No, per telèfon i a l'Antonina Rodrigo li vaig dir això, que no m'hi oposaria, res més. Després devien pensar que si tant em feia que tornés com que no tornés, no calia convidar-me ni dir-me que li feien un homenatge.

—*¿Què hi ha de dir a això?*

—No res, se'n devien descuidar de dir-ho.

—*¿Però li va saber greu?*

—Home, això sí, perquè aquí, a Badalona, li van dedicar un carrer i l'Ajuntament ens ho va dir i, és clar, hi vam anar.

—*Aquest novembre, un altre homenatge a Molins de Rei. ¿Aquí sí que l'han convidada?*

—Ens ho han fet saber, sí, i l'alcalde ens va dir que li havia sabut greu que la Generalitat no ens digués res.

—*Per acabar, expliqui'ns alguna anècdota divertida de la seva tieta.*

—¡N'hi ha tantes! Sí, mira, la meua tia feia règim un dia a la setmana i quan era a casa nostra, no sortia mai de l'habitació perquè, deia, si sento l'olor dels guisats de la teua mare em saltaré el règim. □

P. S.

Antonina Rodrigo, granadina i estudiantosa de granadines, és també la biògrafa oficial de Margarida Xirgu. Va fer la biografia de Maria Antonia *la Caramba* i de Mariana Pineda. Va estudiar la vida i les representacions de Margarida Xirgu perquè l'actriu s'havia atrevit a estrenar en plena dictadura de Primo de Rivera la tragèdia, escrita per Lorca, de Mariana Pineda. La Xirgu la va portar a estudiar García Lorca i ara té un estudi publicat sobre Lorca a Catalunya i un altre sobre l'amistat Lorca-Dalí. Declara, orgullosa, que sempre ha estudiat intel·lectuals compromesos i d'esquerres. Margarida Xirgu, entre ells:

—Margarida Xirgu és una actriu creadora, és la persona que es fa totalment sola, que va poder anar molt poc a l'escola, però que té un sentit extraordinari del que és el teatre, un sentit intuïtiu i innat i, en molt poc temps, aconsegueix ser l'ídol de la Barcelona de l'època. És una actriu a qui no li importen els diners, que sempre tria els autors que vol representar, que quan s'ho passa més bé és quan actua. La Xirgu es va fer el seu futur d'actriu.

—*¿Quan comença a posar en pràctica aquest sentit innat pel teatre?*

—Comença als ateneus obrers, de mans del seu pare, que és actor d'un d'aquests ateneus i era aficionat al teatre. Ella explica que després de treballar havia de sopar de pressa per arribar a temps a l'hora dels assajos i que havia de tornar molt de pressa perquè no se li escapés l'últim tramvia. Passava moltes angoixes, va ser tuberculosa de tota la vida, però quan pujava a un escenari s'oblidava de tot, ja no tenia angoixes.

De jove, a Barcelona, vivia al carrer de Jaume Giralt, allà veia cames que penjaven, les cames d'algú que s'havia suïcidat, gent que vivia i menjava molt malament, tothom cridava. Després ella sap com portar tot això al teatre. És un cas extraordinari.

Als seus inicis, en teatres d'aficionats,

«La Xirgu tenia un sentit innat pel teatre.»

el seu pare va ser molt important. El seu pare sabia llegir —a començament de segle això no era gaire normal— i llegia als seus companys de fàbrica obres de Galdós, de Zola, d'escriptors socials, i la Xirgu ho sentia. Quan als 14 anys la Xirgu va poder anar a veure personalment Galdós, li va dir que era el seu amic de la infantesa. ¡Fixeu-vos si n'eren d'importants les lectures del seu pare!

—*¿El compromís polític del pare també va ser molt important per a ella?*

—¡I tant! Ella de petiteta ja sap què és una vaga perquè el seu pare és solidari amb els seus companys i, a casa, per aquest motiu, s'han hagut d'estar dues setmanes sense menjar. El seu pare va ser sempre solidari amb els que lluitaven, Margarida també ho és i ella porta aquesta solidaritat al teatre. No era només un personatge, era una persona, va ser presidenta del sindicat d'autors, firmava